

Majvisan

Majvisan.

1. Ack ljuvlig tid, när trän på marken bära frukt
all'blad o blommor giva lukt. Ack ljuvlig tid!
När fåglar i skogen kvittra, varpå sitt sätt lovsjunga Gud
o blad o blommor tittra, o bergen giva ljud.
2. När vi vår tid i lundar, ängar, skog o mark
från en till annan ljuvlig trakt i ro och frid
få leva och avhöra en härlig sång med klar musik
den hört har intet öra, den henne varde lik.
3. När abullen bär med allehanda härlig frukt
med ljuvlig smak, behaglig lukt oss växer här.
När kalla vattnet rinner, så klart som vore det kristall
och här för sol man finner så sköm en ljuvan dal.

4. Ack gyllende tid! Är det ej lust att leva här
när man är fri från allt besvär. Ack gyllende tid!
Men ett bör grannt oss märka; att döden alla gästa skall
kan det ej ängslan verka och ända glädjen all!
5. Betänk det väl, hur falsk den lusten vara må
som kan så snart en ände fa. Betänk det väl!
I dag är mannen herre, i morgon är han kall i mund
de större med de smärre har fallit i all stund.
6. Rikedom och stat och annat som här glittra må
man aldrig mera passar på än rikedom och stat.
Men döden gör oss lika igenom sina skarpa skott
båda fattiga och rika dem tar han alla bort.
7. Jag ej förstår vad härlighet och fröjd försann
man här i världen finna kan, jag ej förstår!
Nej, himmelen allena, den evig är och vara skall
den är oss till ett minne, ty där är glädjen all.
8. Där hörs ej gråt, ej sjukdom, pest, ej dyran tid,
ej krig, ej örlig, fäkt och strid, ej klagogråt.-
Nej, där är fröjd och hugnad i himlens höjd, bland änglars tron
det ger Gud allesammans, som tro uppå Hans son.

9. Ack gyllende skär, där portar utav pärlor är,
grundvalar utav stenar. skär. Ack gyllende skär!
Där livsens vin det klara för Gud och Lammet rinna må
och livsens träd det rara uppa des gator stå.
10. Lev alltid så, att du må denna lust och fröjd
en gång få uti himlens höjd. Lev alltid så!
Ej någon ro vi finna på denna jordens usla borg
Vår sista levnadstimma är idel möda och sorg.
11. Förlåt min synd o. gode Gud och Fader huld
för Din Sons död och pinas skull. Förlåt min synd.
Och styrk mig med Din anda, att jag ur denna jämmer dal
må till det landet vandra, som är Din fröjdesal!

*3639
Färd
Långv. 40
Vid Gården*

3639

*1788 12 12
Richter*

4.2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I

Noen o hans hongar.

Noen.

I Slätteberga -Degeberga sn. - var en gubbe, som var född 1780. Han talade om en, som mött Noen och hans båda hundar. Den ene var röd, den andra blackig, och el-den stod ur munnen på dem. Så Kom själva Noen.

"Har du sett mina hundar?" sa han. - "Jaa".-
"Vä' den röe före eller efter?" - "Före." - "Ja, då ä' ditt liv förspillt, för ja' rider om natten och du om da' en". Där hitt'e di mannen, och han kunde tala om, vad han sett.

Noens hongar - dä' ä' ju flyttfåglar med ett konstigt läte. Då de hördes ble' dä' grannt vä'r.

Skausnuan.

Gamle Lars Stolt hade fällt ett trä som en huggestock med en klyka utåt. "Min själ ska' inte skausnuan komma in till me', för där hänger hon upp sej. Men en kväll lurade hon me' liaväl, för ja' hade glömt sätta lommaekniven i skammelen." - Stolt trodde så säkert på skausnuan. - "Om ja' så na? Ho' satt ve' kakelugnen o' hade glyttar mä' se' ". .

När Stolt kom och skulle tröska med, och man frågade, hurudant väder det blev. "Jo, ja' mötte skausnuan i Gärabackarna, så dä' blir ovä'r. " Det blev också ett stort snöfug. - Jag sökte få se skausnuan, men lyckades aldrig.

Vaktepågarna blevo rädda, då husmännen berättade om sådana här saker, så jag måste säga till dem låta bli.

Skausnuan.

Kvacksalvare ("benläkare")

"Måns Skräddare" var duktig och mycket anlitad som benläkare. Han hjälpte ofantligt många, däribland en som fått båda lårbenen avbrutna och dessutom det andra benet avbrutet på ytterligare ett ställe. Han 'täjlade' (spjälade) och band om väl så bra som någon läkare.

Likasa var "Hanna i Huaröd" (död 1929 vid 94 års ålder) duktig att bota benbrott.

För att få tur med föl.

*Indelningss an.
All v. led.*

I Rugeröd påstås det, att de grävde ner ett levande föl för att de skulle få tur med föl. Fölet skulle de tagit från "Mickela's i Gärstorp. Märren gick till Rugeröd, och där fanns fölet. Mina föräldrar snackade om det - det skulle hänt någon gång på 1700-talet. Men det gick så besvärligt igen i flera led, så även under min tid - jag menar nu stridigheterna och ovänskapen, som därigenom uppkommit mellan de båda släkterna. För knappt fyrtio år sedan var det en avkomma i fjärde led från Rugeröd, som skulle ha bröllop mä' sin kvinga. Han skulle flytta till sitt nya hem. Att det var gammalt gnabb mellan de båda släkterna kunde man se, för utanför 'Mickla'folkets' gård hade de gjort en äreport så besvärlig av en 'ögaskalle och ögaben'.

Levande föl
nedgräves -
tur.

Släktstrid.

Linbråka - skydd för hönsen

I Gärstorp var det tre rika syskon. Uppe på vinden hade de en 'bråka' (linbråga) med en 'lime' (kvast) emellan käftarna'. Varför den satt där?—Jo, annars tog höken hönsen.

Annars var det noga, att inte en havande kvinna fick se något sådant, för då fick barnet "Haraskår."

Skydd för
hönsen.

"Haraskår."

Gäss. (Skydd mot räven)

Då gässlingarna släpptes på bete, skulle de gå genom ett 'ögaben', för att inte räven skulle ta dem, för då såg räven dem som hästar och inte som gäss.

Talesätt: "Alla en väj!" sa han som släppte ut den ene gässlingen efter den andra under fotträet - men så stod där en so utanför och åt upp dem så fort.

Gäss.

Skabb.

"Dä va dunderdon", så Jens Byggare i Bus, då han ble smittad med "klådan" (skabb).

Då jag var liten hade både jag och mina syskon fått skabb. Om en skolunge hade det, så fick vi glyttar det allihop -och äldre också.

Det bästa botemedlet var bagarugnen. Jag har varit därinne 'insmiten' med svavel och fett, som gneds på en tegelsten. Vi kunde vara en tre-fyra glyttar därinne på en gång - alldeles 'nögna' (nakna), men dörren fick den inte stänga. Det hjälpte säkert mot klådan.

Skabb.Botemedel.

Styngaren.

Somma påstodo, att det var en ledsen duva. Våra förfäder voro så rädda för honom, ty "styngade" han som ett djur - ble' dä' kreatursdöd; som en människa - båda- de dä' en människas död. (Undrar om det inte var rördrommen). Styngaren kunde ju möjligen vara en övergiven duva, som suckade - för den hörs bara om våarna.

Styngaren.

"Härfuelen"

Härfuelen är utrotad nu. Den var mycket vacker men hade vedervärdig lukt kring sina bon. Den liknade nötskrikan ("skovskadah" = skogsskatan). Härfuelen bådade ofred. Jag såg den, då jag var liten.

"Härfuelen"

3639

G: 6-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Bergfinkar

Bergfinkarna komma fram, då det är gott om
ollon!

När domherrarna visa sig, bådär det snö.

Här vilar tranor på Fjällmossen. Det är många
många stycken ibland. En står alltid på vakt, så detbär
inte lätt komma dem nära.

Bergfinkar.

Domherrar.

Tranor

Thine
Fars h
Långvård, S

3639

Upps. W. Richter 1930.
Bord / Kyrkord om Månen
Gott 1862

6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Bortrövad brud.

"Krummsö" - Vissmossa - var alldeles kringflätet
men var dock så stor, att en egendom låg därpå. Där skall
en gång en brud ha blivit bortrövad.

Frieri m.m.

Förr anlitas "bönemannen" mycket. Han skulle ha visst betalt: en halv sida fläsk, lite ärtor och sådana godsaker.

Han skulle höra sig för på bada hållen och redogöra för de ungas förmögenhetsförhållanden, som ju spelade en väldigt stor roll. Mötte intet hinder, så va' dä' sen brukligt, att den blivande brudgummen fick 'vännas' dit dvs. till brudens hem. Sen skulle bruden och hennes föräldrar "se sig för" i hans hem.

Förr var det tvunget att bonden skulle ge sin dotter häst och ko, då hon gifte sig. Mor föddes 1821 och kom till Slätteberga 1841. Hon fick två hästar, två kor och två stutar i hemgift av sina föräldrar. Dessutom sängkläder, skap och kistor.

Min svärfar gav inga kreatur, men vi fick annat i stället.

I min ungdom skulle fästmän i förlovningspresent ha en äkta schal - då visste en, de va förlovade. Schallarna va' dubbelvävda och kostade 40 - 50 kr. Dessutom en psalmbok.

Frieri.

Böneman

Hemgift.

Förlovnings-
present

Min morbror, Per Andersson i Agusa, hade två förridare med bra hästar vid sitt bröllop. Han hade hämtat sin brud i Stensmaa. Dessa redo före stassen och talade om, när bröllopståget var i annalkande både på fram-och återvägen. De hade flaskan med och bjödo de som 'skudo' och sa. Då' va' en heder å va förridare. Vid hemkomsten skulle de skåla - den förste drack dom te, och sen slogs glaset sönder i femtielva bitar.

Här i Sven Måns'ka släkten har de en bruddräkt-silverskrud. Nu finns den i L:a Långaröd hos Anders Ohlsson. Sven Måns' Anna var klädd i den för 27 år sedan.

Förridare

Skjutning.

Bruddräkt.

3639

H/f

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Likbärning.

För sextio år sedan /på 1870-talet/ minns jag, att de bar liken på bår hela vägen till kyrkan. De lyfte upp den högt och bar den på axlarna. De voro fyra bärare och byttades om då och då.

Likbärning.

Tidsbenämningar.

Mina föräldrar kallade februari : "Bliel"

mars : Thor

april : Fare

Bliel.

Thor

Fare.

Thor må' sitt långa skägg

han lockar barnen under vägg.

Men se'n kommer Fare och fåjer dem både ut och in.

Kyngelsmösse knuda

då skulle vintern börja luda.

Kyngelsmösse

Larsmösse skulle vi börja hugga råg. (augusti).

Larsmösse.

Hellnamösse. (nov.)

Tomesnösse (jul)

Froedan

Valborgsmösse (maj).

3639

Jia

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Julgran

Då jag var 10 - 12 år, hade vi den första julgranen. Påsar klipptes av tidningspapper liksom bälgen på ett dragspel, och däri lades nötter o.d. Av rött och gult papper klipptes ur hästar o kor, som också hängdes i granen jämte äpplen. Ljus av talg sattes fast med ståltråd.

v. 1864

Långavärd, Sk.

Julgran.

P

Skåne
Färsch
Söndersjö
Majgille 1930

3639

av Dr. W. Richter
Ber. av O. Hansen
J. 1862

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Majsjungning och majgille.

Majsjungning.

I min barndom sjöngs den gamla majvisan:
"Ack ljuvlig tid, när trän på marken bära frukt.....
i senare tid sjöngo vi "God afton om I hemma är....

Vid 12 - 13 års ålder fick jag vara med. Jag
tjänade som dräng i Horröd, och där samlades vi Valborgs-
mässöafton mot kvällen och gingo omkring hela natten och
sjöngo. Vi skulle ju sjunga ihop till ett gille, men först
några dagar efteråt gingo vi omkring och samlade upp gåvor-
na. Vi hade en stor korg -egentligen avsedd till förning.
Den var av 'boss'(halm). Grepen och kanterna kläddes med
évighetsblommor och vad som fanns till hands. Även då
sjöngo vi men inte majvisan. Först fingo vi ägg -5-10
på varje ställe (vi kunde få ihop 10 - 15 tjog) alltefter-
som de hade råd och ville ge, och så bjödos vi på en sup.
På senare tider fingo vi ofta pengar. Andra kunde skänka
smör och bröd till gillet, som vi brukade ha på en bonna-
går. De som drucko toddy fingo lägga till ungefär en kr.
likaså utomsocknes som ville vara med.

Skane
Fars &
Långsod
Viggaram
1930

3639

Oppläs W. Richter

Kra

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

18

Historier och anekdoter.

I "Bygget" -(Nybygget) i Andrarums sn, Albo län
hörde jag en massa gamla historier. Det var ett gammalt
ställe, och gubbarna dro gärna sina historier för varandra
då de kommo tillsammans. Det var mestadels vid gillen, då
de kommit tillsammans och fått sig några supar. Ofta kommo
kringvandrande dit i olika ärenden, än sålde de ett, än
ett annat, ibland kunde de även köpa upp t.ex. kreatur
eller hästar. I Bygget stannade de ofta över natten, och
på kvällarna sparades inte på historier. Stället gav namn
åt dess inneboende: "Jens Bygga", "Nils Bygga" osv.

Uppräklandet av 9 olika slags trän.

Smälänningarna hade ord om sig att vara kvicka i
munnen, men en gång så blev en smälänning efter, Han och
en skåning hade slagit vad om, vem som fortast kunde räkna
upp nio olika slags träd. Smälänningen började:

A 7

"O en ek, o en bök, o en fer....osv. men skåningen svarade raskt:" Eke, boke, al. pile,vie, sal(sälg) en, fur, gran..." så han kom fortast.

"Per Tue" och hans stutar.

Per Tue i nabobyn sökte de ofta driva med. En gång hade stutarna kommit ut i roverna och höllo som bäst på att få i sig så mycket som möjligt. Någon som gick därförbi fick se dem och ropade till Per Tue : "Hör du Per, spring du och hämta studarna, de går i röder--na...!" - Per svarade emellertid lugnt:"Nää, dä ä röderna, som går i studarna...", och så lunkade han så småningom och körde bort dem.

"Per Tue" svarar nyfiken person.

En annan gång blev han av en nyfiken tillfrågad vart han skulle taga vä gen:"Här ska du gå Per?" Men Per tyckte inte det rörde honom, vart han tog vägen utan svarade:"Min husbonne vet 'att, å ja har inte glimmt 'att --- å ajjö mä er..."

Smälänningen, som köpte sig ett gevär och skulle skjuta

"En gång, då ja va ute o geck, mötte ja en som hade 'aljeviskakroka' (bössor) o sälja, o ja köpte e aljeviskakroka, o han ga me $\frac{1}{2}$ skålpund 'kålfrö' (krut) o några 'bullar rusor' (hagel) till på handelen, o ja la alltihop kålfröet och rusor i på en gång o tryckte så till på 'snokanacka' så 'gökenäbben' slo till o Herr min Gud! -då ga knall på knall, så ja trodde himmel o jord föll tillsamman o Hin förde mej i ena landsvägsdiket o aljeviskakrokan i andra. Men så kom där en man gåendes. "Men varfö låter du geväret ligga i gropen?" för så kallade han då, för han hade lärt både ladda o skjuta.- "Vill han ha den, så må han ta den och Fan till, för då ryker i båda ännar, o måhända då vrålar ho å en gång te."

Gubben, som varit i stan och köpt brännvin.

En gammaldas gubbe hade vatt i stan och köpt sig lite brännvin. Så skulle han flytta kaggen i vagnen men tappade den i gatan, så den sprack. Brännvinet höll på att rinna ut, så han satte alla fingrarna för hålen. Han tyckte liaväl det var synd, att det skulle rinna ut och drack ur ett av hålen, så han blev full. Hur det var så tog polisen honom, och han skulle förklara sig inför domaren: "...Nej, ja ä inte full, men hur ja fumsa mä kaggeh, så tappade ja han, och om än fingrarna vatt dubbelt så många och dubbelt så långa, så vote "tabblahåler" fler. Så öppna' ja lite på "långeman" och lät dä rinna i gapet på me. Ja kunne liaväl göra det, som ' här tår skulle rinna ut te Per Mass' höns....." ---"Jaha" så domaren, "det blir 5 riksdalers böter....och så kaggen.." "Ska ja böta den åsså, den har ja ju fått ätter min farfar....."

Anekdot om Per Hult och Märten Skepp.

De båda gubbarna brukade lägga stengården tillsammans. Dessa voro både enkla och dubbla. I regel voro rågångarna lagda med dubbla gården.

En gång hade gubbarna 'tatt lite skänk' o då sa Märten Skepp: "Du ska 'få skjuta på me' på tio stegs avstånd...!" - Per Hult satte ett skott i aktern på Märten - och träffade. Men då Märten senare blev bjuden sitta, svarade han: "Bästa vilan då man står" (sa Märten Skepp).

Anekdot. om en smed och speleman.

En smed från Blekinge var i Agusa, och han var o-
möjlig dra historier. ^(mest lögn förstås) Han hade varit med om mycket. "När
ja'va' i Kolmården o'arbetade, hade ja' en rik flicka te-
fästemo, men föräldrarne va' emot me', men hon var stor
o'stark, tog och virade ett lakan om me' o' to' me' så
på ryggen in i stuan, o' då trodde föräldrarna, att då'
va' hennes sängkläder....."

"Spela skvadrat", sa han om fyramannatolva.

Spelemannen Hans Svenssom i Agusa, som brukade
spela klarinett vid gillena, skulle en gång skrämna honom.
Han ga' te' ett missljud må' klarinetten, då han kom mitt-
för smedjan. Smeden blev väldigt rädd och skrek te' sin
som: "Nils släck elden, för då' kommer en gast - för den
ska' ge ljud ifrån se', vart vatten den ska över..."

Smeden skröt med, hur förståndig Nils var redan
som fjorton dar gammal. "Var ä' fläskastycket?" sa han, och
då tittade Nils mot väggen, där det hängde - förr brukade
de ju alltid förvara fläsket hängande inne på väggen.

Lantmannens visaLantmannens visa

1. Stadslivet ofta i sång jag beskriver
både i moll och i djupaste dur.
Men aldrig jag i sång har beskrivit
sällheten uti Guds fria natur.
Därför go'vänner båd' gamla o såta
vill jag en visa på kvällskvisten ta'
enkomt för landet och så skall den låta
Tra la la la la la la la la.
2. Kornet som gungar för vinden i hagen
liksom man böljan i Nordsjön får se
räcker sin ägare långt uppåt magen
helst om han lägger sig raklång bre've.
Gullgula axen i solskenet gunga
lovande skörden båd' ymnig o bra
och i förtjusning hörs bönderna sjunga
Tra la osv.

3. Havren han nickar så glatt uti hägen
gammal i gäle fastän han är grön.
Och bakom gårdsgården krämar sig rågen
rak uti ryggen precis liksom spön.
Rovorna trängas om plats uti sängen
morotepennarna arta sig bra
därför så sjunga båd' husbond' o drängen
Tra la la osv.
4. Solros och näckros o stockros o lilja
ormbunke, flugsvamp o hängbjörk o al
vitlök o smultrom o pors o persilja
dofta i Floras gegantiska sal
Och när naturen har uppdukat bordet
bjudande alla att komma o ta
bockar sig bonden och tager till ordet:
Tra la la osv.

5. Hampåkren prunkar i ljusgröna skruden
ruvar på bovstrick o rövaretag.
Lintegen lovar ge linne åt bruden
ävensom lakan åt dotter o måg.
alltså Guds härliga gåva på jola
vad som behöves envar synes ha
och det är därför som bönderna gnola:
Tra la la osv.
6. Bonden i kärlek sitt arbete trogen
ger uppå åkren sin gumma en kyss
svänger sin lie och vänder på plogen
rökar sin pipa och tuggar sin buss.
För att få liv uti pigan o drängen
att göra nytta för lönen de ha
sjunger han re'n klockan fyra på sängen:
Tra la la la la la la la la.

"Morfars visa", som mor sjöng så ofta för oss.

Visa

1. Förnöjsam levnad den bör skattas
långt mera värd än guld och gods.
När girighuken allting fattas,
så är jag glad och nöjd till mods.
Jag är ej slav av mitt begär
och dukar ej av avund neder
och bryr mig föga om den heder
som falska munnar lova plär.
2. Om allt gick redeligt till på jorden
om en den andre ej begrog.
Om en den andre kunde tro på orden
och vilken sällhet då i världen bor.
Om ära fanns, där som ära blänkte
om mänskan talade som hon tänkte,
så vore livet artigt nog.

3. Må andra söka gods och lycka
fast ofta uppå orätt språng.
Ja, de må söka, bäste de tycka,
så går dock jag min jämna gång.
Låt ödet skifta, hur det vill
jag har ej lust ibland hopen löpa
och mig en sådan lycka köpa,
som kanske hör en annan till.
4. Jag önskar mig blott daglig föda
men att få leva frisk och sund,
med måttligt arbete och måttlig möda,
samt då och då en ledig stund,
gott samvet utan fläck och sår,
en trogen vän uti själva nöden,
gott namn och rykte efter döden,
förförder jag ur världen går.

Majvisa /i nyare tid/.

Majvisa.

God afton om I hemma är -maj var välkommen
Nu hälsa vi den våren kär
Sommarn är så ljuvlig för ungdomen.

Må hönan lägga ägg på fat
till pannekaga o äggamat.

Giv mjölk o smör till gröten söt,
bovete till bovetegröt.

Här sätta vi maj vid pians äng
o akta dig bara för din naboedräng!

O tack! O tack det skall ni ha.
för skänken den var ganska bra.

*Skäme
Färs hnd
Långström för
Vingarum
1928 1930.*

3639

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

33

S:t Staffansvisan (ofullst.)

Den gamla S:t Staffansvisan kan jag inte upprepa - det är ju 60 år sedan jag hörde den, men den var en fin sång liksom den gamla majvisan.

1. S:t Staffan han riden sina hästar till vanns
Vaka du om julanatt. O vaka med oss alla.
2. De två de voro röda....
" " " " grå.....
3. Den blackige den lade han gullsadelen uppå.
Herodes ville rida till Betlehem fram....
då mötte han vår Herre så gammal en man
Det är och har varit ju gamle mäns plägsed,
att när två vänner mötas, så talas de ju vid.
Vår Herre han satte sig på jorden och skrev
så skaptes där ormar och ödlor därvid.....

Talesätt.

"Så många ho' (huvud), så många sinn' (sinnen, meningar)
sa den, som välte mä' källasset- "men dä' va' inte mer än
ett, som hade mitt sing' - för dä rullade te' krudörren."
(krogdörren)

'Nils Henriks gumma' i Pus :

"Sen en har tatt de tre snesorma, så va dä' hut, hat dä'
tar..." (en snes= 20 st). (sen man har kommit över de
sextio åren, så var det hut, vad det tager)

Per Ågasson brukade säga: "Dä' ä' kla't natu'liftvis.-Ta
dä' o' dä'! Dä' ligger i vinged (fönstret)"

'Ugan' = veckan. 'Disse ugan' = denna veckan: har gått te'
dä' o' dä'. - "I disse ugan ha vi bara gått o drassat "
sa f.d. soldaten Ola Lind (då ingenting nämnvärt blivit
uträttat.

"Den gamle kaffen"-el. "kaffetrölled"=en äldre man (nästan
skällsord.)

"Manesed" (i Albo hd.) = Kostallet. - "Präkestolen" predik-
stolen.

Talesätt.

'Snesor'

'Vinged'

'Ugan'

'Kaffen'

'Manesed'

Talesätt.

"Den ä blänk som e tiggarekrycka tre dar före jul", sades om det som var blankslitet. Tiggarna gingo inte gärna utomsocknes, och just vid jultiden gingo de särskilt flitigt, ty då skulle alla giva dem. De hade ofta tvärpåsar och stoppade där ner gåvorna: bröd, kött, flott o.d. Mor bakade ett helt bak bröd: kavringar, till de fattiga vid julen.

Talesätt.

Jultiggeri.

Gåtor

Gåtor.

Vid julalekarna 'knäcktes ofta gåtor.'

1. En onge '(under) o en ovanpå,
en i mitten, som bra kan stå,
en som jumpar o lär gå,
o' nå' t, som kommer i då försorrade hålet.
Va' ä' då?

(Svar: Kvarnen och kvarn-
stenarna.)

2. Lilla Lurka lå på taket.
Då fallt ner o slos itu.
Ingen man i detta lann,
lilla Lurka bota kan?

(Svar: Ägget).

Särskatt

På 1840-talet var det särskatt i Horröds sn.
Det fick mannen betala, om han "varit när flickan" för
tidigt.

Jens Gö 'ng sa: "Dä' va' tusan te björmar! Dä'
va' inte gott för oss. Vi gifte oss 40 och 41 föddes
N.N. den förb. ---- kom å' ja' måste betala 1,20 / 3.50
kr. 0 i särskatt.

Om skatten gick till kyrkan eller fattigkassan
vet jag inte.

Länsman Montan (i Albo hd).

Länsman
Montan.

Montan var en duktig länsman - sådan skulle du haft nu för tiden. Han 'gjorde alltid upp' på stället med vem som helst, och så var den saken klarad. Han 'prylade' allihop tattarna, och fick han reda på, att de skojat till sig någon häst eller gjort någon annan affär på oärligt sätt t.ex. då de betalat 'handpengar' och se'n låtit köpet gå vidare sinsemellan utan att betala ursprunglige ägaren. Då 'la Montan dom på skorran', och jag minns en gång på Kiviks marknad, då han gav Hans Jenssen en 'horrebuss', så han flög i sanden. Jag var då 'vaktare' på marknaden. Från varje by togs nämligen ut en eller ett par karlar, som skulle hjälpa till att hålla ordning, om så skulle behövas.

Ja' va'en gång ute för Montan, men han slo' inte den gången. Ja' skulle hämta plogpengar åt n:r 40 i Agusa. Bästa tiden att besöka Montan var tidigt på morgonen, för han var alltid tidigt uppe och arbetade jämt.

Ja' kom dit kl. $\frac{1}{2}$ 5, men just den gången hade Montan utlyst till kl. 11, men det hade inte ja' reda på. När jag kom in, satt han o' så i en spegel, för han vände sig aldrig om, då någon kom in. Då han fått höra ärendet --- fick ja' bråttom komma ut, och han efter. Ja' fick för 'öget i en hast, samlade ihop höet och kom iväg, då han skrek efter mej: "Här får inga krämare hålla! osv." Ja' for till Brösarp och kom tillbaka kl. 11. Då röt han förstås och sade bl. a. då jag skulle skriva mitt namn: "Skriver du över linjen, så tar ja' hårt!" Ja' höll me' på linjen med namnet, fast där inte var stor plats. Då sa' länsmannen: "Du har vatt så förbannat tidliga ute, så du kan behöva en sup! "Såå! Inga 'skägglämningar'! Du behöver den nock!"

En gång trätte ja' mä Montan. Ja' hade skickat fullmakt mä Anders Nilsson, o' han kunde inte skriva sitt namn, men då visste inte ja' om, för då hade ja' naturligtvis inte skickat honom. Montan blev ursinnig och körde ut honom o' sa', att pengarna fick hämtas på Kristianstads kanseli. - Ja' red dit på en nummerhäst och höll vid den åttalängiga gården. Montan stod och

lade låset på bränneshuset, för han var mycket noggrann med allting, så han var med och såg efter, då pigorna skulle hämta ved för dagen - se'n låste han igen - och så var det i allt. Han var med överallt och såg efter att inte kom i oordning eller förfors. Han sporde mig om ärendet. Då han fått veta det, blev det ovett för det jag sökt få ut pengarna genom en, som inte kunde skriva sitt namn. "Du kan åtminstone gå av hästen! Du begär väl inte, ja ska springa ner te' de' mä' pengarna!....." Men ja svarade i samma ton o' ste' inte av, förrän han lovat lämna ut pengarna, för så länge ja' satt på hästen så kunde han åtminstone inte slå. --- Ja, sådan var Montan! Kunde man bara svara för sig, så var det bra, och det tyckte han. om.

Jag kommer ihåg 1866 - 67. Vi ansade då vägen med grus och rävsade sedan hela vägen, så att det skulle ligga jämt och större stenar komma bort. Var och en hade sitt vägstycke. Jag hade mitt just vid häradsgränsen.

Den dagen det var syn, tänkte ja' se efter, om han skrev upp något på min väg. Ja' gömde mej i buskarna vid sidan om vägen, men han fick i alla fall syn på mej o' skrek: "Va' går du där o' stryker efter bland buskarna! Tror du inte ja' ser dej?-----Har du två järnstänger, så kan ja' hjälpa dej bryta upp ett par hännestekar på din väg " Det gjorde han också. Jag sprang och hämtade ett par stänger, och snart voro stenarna upp, för han var stor och stark.

Montan slo' en gång ihjäl en karl. I Brösarp var ett tjuvahål, där allt möjligt pack håll till. En dräng var var trodd om ett brott och var anklagad inför Albo och Gärds häradsrätt, som var förlagd till Brösarp. Montan slog till drängen men för hårt, så han dog, och länsmannen fick krypa i häkte. Men han fick i alla fall fortsätta som länsman, då han kom ut igen.

Bevillningsberedningen hade lagt många fyrkar på Montan, för han var ju mycket förmögen och hade

många gårdar. Så skulle det bli klockarval i kyrkan. Montan brukade inte ofta kanske aldrig annars gå i kyrkan utan möjligen för att höra efter att kungörelserna lästes upp ordentligt, men nu så kom han. Han lade alla sina röster på en klockare, som församlingen inte ville ha och så, då han lämnade kyrkan: "Ha'n I gett mej så många fyrkar, så ska' ja' ge er en klockare!"

En göing (Elgina) hade 'krurörelse' o' läns-
mannen sökte komma åt honom. En gång kom han därin, då
mannen var borta. Länsmannen kom in och frågade gumman:
"Kan du inte sälja lite' vin till mej?" - Men hon anade
oråd och svarade: "Nää, Nils har kört te' Lövestad o'
ta't hornet mä' sej----, men ja' kan bjuda på ett
glas!" Länsmannen höll god min och drack ur glaset.

(två kvarter: ett halvt stop kostade då 75 öre).

Byggnästare Sjöberg f. 1814 i Agusa.

Byggnästare Sjöberg hade byggt 5 kyrkor:
Höör, Frenninge, Brösarp, Smedstorp,
Hans bror och jag har tillsammans hittat på många skälm-
stycken. Vi va grannar 12 år och han hjälpte mej ofta.
Hans syster var gift med min bror. - En gång la' vi
'klämmemyror' i 'Åge Svärjares' säng - dä' va' en gam-
mal 'vinger, leer' man, och han kom och slog efter oss
med sin käpp.

Byggnästaren snackade ofta om sina byggen, hur
han hade 60 - 70 arbetare till hjälp. Varje morgon
skulle de samlas, och så hölls gemensam morgonbön.
De som inte kom till bönen, fingo vara betalt för halva
dagsverket, så det var ju slugt gjort av byggnästaren.
Sjöberg kallade brännvin: 'madolja' och snus: 'trynamel'.
När någon kom på besök yttrade han: "Seder ner! Mor kogar
snart ett ägg. Hon gör dä' så Gu' snart...."

Sträng präst i Andrarum.

Prästen Jöns Jakobsson Kropp i Andrarum var mycket sträng och klockaren ännu värre. Då gubbarna inte kunde läsa ordentligt eller ej kunde sina stycken, blev han ond o' sa': "Man skulle lägga er på stolen o' klasta er, era sakramensskade lömlar...."

En del vågade i alla fall svara för sig. "Klabben" var rundklippt jämt efter äronen, vilket var vanligt då för tiden- och så var han vithårig. "Kan du säga så med ditt vita huvud...!" sa prästen, då klabben svarade fel. "Jo, dä' ska ja säga kyrkoherden, att dä'rör honom inte, om mitt huvud är svart eller vitt...." osv.

Jag hörde själv en gång, då kyrkoherden skulle läsa upp en kungörelse. Det var en sömnerska i Ludaröd, och hon skrev mycker dåligt och stavade ännu värre. Hon hade skrivit en kungörelse, att hon utförde sömnad, och prästen skulle läsa upp den. Prästen stod på predikstolen och hade sin smusdosa vid sidan om sig. Han höll

alltid en lång, tråkig predikan i tre delar. Efter varje del gjorde han ett uppehåll och tog sig en pris, så man visste precis, hur långt han kommit i sin predikan. -Så skulle han läsa kungörelsen, men det var ju svårt att se vad där stod. "Ja, ja förstår inte denna kungörelsen, men ja' förstår, att hon låter sy varje dag i veckan..."

De som inte prerade husförhören, kallades av prästen tilldriftaförhör'. . De som inte kunde läsa skulle "dryftas". - Gamle Stolt i Agusa tillfrågades av prästen om han kunde läsa. "Nää, men min gamla kvinga metta kan!" "Kan inte Stolt läsa "Fader vår"?" - "Nää, inte alls!" sa Stolt.

Förr skulle alla kunna och lära utantill:
'hustavlan, Laurentii spörsmål och Atanacii symbol'.

Två gubbar 'Per Hult och Märten skepp' la' spengården. En gång då de voro på husförhör frågte prästen "Kan du säga mig någon svaghetssynd?" - "Joo. Hora, ljuga stjäla, då' ä' svaghetssynder---- men om ja' passar på och slår ihjäl kyrkoherden, då han skall fara ner för 'Röe-backe', då' vore uppsäteli' synn."

"Stompan" (i Eljaröd)

"Stompan"

I Eljaröd var en kvinna, som de kallaðe "Stompan". i Stompemöllan. Hon regerade i två år och kommenderade sina underlydande:

"I nya rön vi tarva möta faran utan sorg.

Rysen har väl tagit Narva, men vi tog ju Hälsingborg.

Gack nu dit o dit , din jäker, o'du dit o dit osv.

så hon var en regerandes kvinna.

Kreatursuppköpare. "Jon Persson" och "Salomon Persson"Kreaturs-
uppköpare.

Före och delvis även under mån tid kom här ofta smålänningar och köpte upp stutar. Bland dem var Jon Persson (kyrkvård liksom jag) från Torpa sn. vid Byholma station. Vi voro mycket goda vänner, och han anförtrorde mig sin kassa, då han var här i trakten - för han kunde ju köpa för en tre- fyra tusen kronor och kunde naturligtvis inte bära pengarna på sig. Han gick här i sextio år och hade börjat som 'knalle' och sålt dukar och handelskräm. På senare tider köpte han även upp tjurar. Han gav mig rådet, då jag skulle köpa kreatur:

Jon Persson

"Då du köper: Vita horn med svarta toppar,
vackra ben o' runda kroppar
o' blodröda te' färgen". (aldrig
svarta!).

Han köpte överallt i byarna och parade sedan ihop de som passade bra samman. Han kom så väl ihåg t.ex. att

SKane
Färs
Länarens
Vigghus
pp 8. 11. 30

3639

uppsat N. Richter
Lilja 10. 11. 1862
- 8. 1862 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

48

där och där är en sådan stut. Han går bra i hop med denna och så köpte han båda.

Jag minns ett par stutar, som jag sålde till honom, och som jag tyckte var ovanligt vackra. "Jo, dä' va' de", tyckte han också, "men dä'ska' de va', för de ska' ble "bruastutar" i Småland, så de få inga skavanker ha".

"Bruastutar"

Jag var bjuden hem till honom flera gånger och även till hans begravning, men jag kom inte åstad. Titt o'tätt sa' han te' gubbarna, som bjödo: "Ja, välkomna te' Ljungby marknad, så ska'ja bju'igen..."

De uppköpta djuren samlade han ihop i Bönhult omkring d. 21 sept. och så drevos de första dagen till Bjärnum, andra dagen till Gällarebok och tredje dagen hem. Fjärde dagen lågo de hemma och vilade och se'n geck de te' Nöttja oxmöte o'se'n te' Ljungby. Gick det inte sälja dem där, så gick det aldrig.

Aldrig kunde jag tro, att affärerna kunde gå så fort på en kreatursmarknad i Småland. Vi voro ett par stycken härifrån och skulle handla en del djur. Där fanns

Marknad.

kolossalt många, så vi tyckte inte det brådsnade precis, men innan vi visste ordet av, hade så gott som allesammans bytt ägare, så vi fingo betala mycket mer, än om vi hade köpt genast. Där byttes och prutades, och handpengar lämnades, och allt gick raskt undan. Vana som de voro, kunde de genast värdera djuren och prövade dem blott, hur de gick och sprang. Ju längre norr ifrån oxarna voro desto bättre tyckte vi det var, ty de gingo liksom fortare.

En annan sådan uppköpare hette Salomon Persson. Han var så glad vid brännvin. En gång sa 'ja' te 'honom' (det var i Agusa): "Jaså Salomonson kommer häråt o ska göra affärer?" - "Jaha Gu' gör ja' så, för ja' har sålt mitt ställe och har fått 10000 kr, men så ska' en veta, så ska' en ha Helvete te underhåll (dvs. riktigt ordentligt underhåll).- "jaa, snarast då'". "Då' va' f.b." (som sagesmannen uttryckte sig: förbannat bra motsatsen till f.u. förbannat uselt).

Skulle
Färdig
Långaröd
Viggarum 1930

3639

W. Richter

N:o

Per. Björkström
Född 1862

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

50

Kyrksägen från Långaröd.

Då Långaröds kyrka skulle byggas, såg
"Håleklövafrun" (ett troll i Rebbetuarödstrakten)
inte det med blida ögon och menade, att den var inte
svår att träffa. Hon slungade först en stor sten, men
den föll ner här intill i Viggarum (och den har Anders
min son- sprängt). Den andre nådde inte heller fram
till kyrkan utan föll ner vid mejeriet. Förbittrad
slungade hon en till, men den flög förbi och hamnade i
Henset.

Kyrksägen.

"Håleklövafru

3639

Me

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

51

Mr.
Fän Bd.
Långaröd o. n.
Viggam
1930

Kyrksägen från Långaröd.

Kyrksägen.

Kyrkan skulle legat på Bjällebacken, men timret fördes bort om natten. Troligen var det bönderna i Långaröd, som körde bort det, för de ville naturligtvis ha den i Långaröd och inte i Önnköping. Kanske det rentav var prästen, som hade sin hand med i spelet, ty då fick inte prästen så långt att resa från Ö.Sallerup, då han skulle till kyrkan.

Söndag

Mitt hem var mycket gudfruktigt, och var man inte i kyrkan, så fick man hålla sig tyst och stilla, ty det var ett helgerån då för tiden att leka eller roa sig 'under mässan'.

Först framåt kvällen fick man lov roa sig litet. De som voro hemma skulle alltid läsa dagens text i 'Postillan', och det var inte lönt söka vända två blad i sänder, ty de gamla kunde texterna utantill och hörde det genast.

Söndag.

"Stå skrift"

Om en flicka fick oäkta barn förr, fick hon 'stå skrift' inför hela offentligheten. Jag minns för ungefär fyrtio år sedan, att en flicka från Andrarum fick stå skrift i sakristian inför kyrkorådet.

Förr fick hon heller inte gå till nattvarden, och det var ju ett mycket svårt straff. då för tiden.

Stå skrift.

Inlärande av

Läsning och skrivning

Min far talade om, att han inte gått i skola, men likaväl hade han lärt både läsa och skriva. Gamle klockaren kunde ju hjälpa dem någon gång att läsa och skriva, men mor gjorde nog det mesta, så gott hon kunde. Då far skulle lära skriva, fick han sitta och söka tolka gamla 'utslav' (utslag) o.d. medan fruntimren sutto och spunno vid ljus av stickor eller dåliga tranlampor.

Det enda jag har kvar, som jag vet att far har skrivit, är i den gamla postillan (Wilhelm Löhe. översatt av Peter Fjellstedt 1850. Första delen: vinterpostillan). "Denna huspostilla tillhör åboen Måns Nilsson och dess hustru Hanna Anders Dotter och hon har kostat 5 Rdr. Riksgäld. Den som läser rätt i denna bok och förstår, vad han läser, han haver stor nytta därav."

Slätteberga d. 18 okt. 1850.

(Därunder stå namnen på barnen i båda giftena - jag var i andra giftet).

Anteckning i
postillan.

Alunbruket i Andrarum

Alunbruket - vanligen kallat "Bruket" - var en plåga för trakten. "Bergslinjen" var en sträcka på två mil, och därinom fick ingen -vare sig han ägde jorden eller ej - hugga ens en pinne till husbehov utan 'utvisning' från 'Bruket', vad som fick tagas.

Vid Bruket var en spöplats, och där bestraffades de som förbrutit såg på ett eller annat vis. En man tillfrågades en gång: "Här hör du hömma?" -"Jo, ja ä hömma i Sömgarslöv -min syngare- o ja sa te Bruket o piskas för ett lass baska....." Så illa beställt var det, så "Skumpen" yttrade vid riksdagen i Stockholm: "Ska en ha en endaste pinne te något, så ska en stjåla den...." Han styrde också om, att detta Brukets privilegium på skogarna omkring Bruket blev avskaffat i lagen.

"Bruket" i
Andrarum.

Spöplats.

Stensprängning.

Jag har varit med och sett, hur de förr grävde omkring stenarna och eldade, tills stenarna sprucko. Det var ju dyrt skjuta sönder dem med krut o.d.

Då de sprängde, skulle de ha 'skausnuelär'. Det var fnöske, som man kunde få ur gamla bokar och användes till att sätta på stubintråden. Det är som läder, segt, och kan skäras med kniv, och stensprängarna bruka ha en liten ask med sådana små bitar. Tack vare skausnueläret, som brann långsamt kunde man samtidigt tända fyr på många skott på en gång. "Ola Räcka" (hans far hade en gång stulit en räcka väv, och så fick han och även hans söner öknamnet Räcka) kunde på så sätt tända på 30 - 40 st. skott på en gång.

Stensprängnin

Skausnuelär.

Skåne
Län
Långavädd m.

3639

W. Richter W.g.
1930

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

57

Julmarknad i Kristianstad

Julmarknad.

Tomesmösse (tre dar före jul) var det marknad i Kristianstad. Då skulle alla dit och handla till jul. Det var omkring 1870, då blev det en så'n förfärlig köld, så de fingo frost i fingrar, näsa och hela kroppen. Anners Larsson i Lopparhuset fick aviruset tårna då, men min far klarade sig bra, för han hade köpt en "byka" (ett stort laggkärl) och däri stoppade han boss och stack ner benen däri.

Fick man som marknadsgåva en tvåstyvers vetekaka då' va' värt nå't - eller lite konfekt. Den var lösare och tie gånger bättre än den de nu har. Karamellerna voro vita o röa och långa som en tumänne, och fick man två för öret.

Vetebröd bakade de inte så ofta och i så fall i pannjärn på bara glöden. Öljäst användes därtill. Jäst fick de då de bryggde -prässjäst fanns inte då.

Ekebark.

Från Albo härad körde de till Simrishamn med ekehark till Ärenbergs garveri - ja, även här från Långaröd. Garveri fanns även i Ullstorp, Hörby och Frenninge. Länsman Montan rensade upp tjuvnästena, så man sedan kunde fara även om natten efteråt, ty dessförinnan var det verkligen livsfarligt, då tjuvarna lågo på lur litet varstans och överrumplade de vägfärande. Förut måste flera skjutsar taga sällskap för att vara något så när skyddade på dessa sina långturer. Så såldes ekebark ända till för c:a tio år sedan. I Simrishamn kunde man få ända till 3 - 3.50 tunnan (6 skäppor), längre fram 4 per tunna och slutligen sex öre kg. Jag kunde sälja för ungefär 100.- kr. om året, och det var ju inte så dålig extraförtjänst.

Men det var ganska mycket arbete, innan barken blev bearbetad, så den kunde säljas. Då det var tillvärat

Ekebark.

Avytttring.

Beredningen

och ekelövet var så stort som musaöron, då var eket 'lyft', så att barken gick lätt att få av. Barkningen kunde så hålla på ända till juli månad. Mossa och det grå på barken fnasades av, så att barken blev riktigt fin. Grenarna lades på en stock, och barken slogs av i långa pipor. Stambarken höggs av med 'spejlar'.

Barken torkades med köttssidan nedför, om det var grannt vä'r - annars blev den svart, och det fick den inte. Barken hackades sedan i en skärekista, så att den blev 2 - 3 tum lång och 'måltes' i tunnvis. Målet skulle vid mätningen ristas om litet, så att det blev riktigt fullt, det såg minsann uppköparna vid garveriet noga upp med, då de ju ville ha så mycket som möjligt för sinan pengar.

Vi körde barken i kassar, som gjordes ~~en~~ tättflätade med boss eller grenar. På ett lass kunde man taga ungefär 15 tunnor.

3639

W. g.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

60

Kolning.

Långt före min tid brände de träkol här,
så man träffar ofta på gamla kolbottnar litet varstans.

Kolning.

Bränning av eneträsolja

Enolja.

I Stenlhult - Örröds sn - brändes eneträsolja.
De togo torrt ene (färkst grönt gick ej använda) , som
annan skog torkat ut. Pinnarna togos så stora som ljus.
Barken skrapades av, och så ställdes de så tätt de kunde
stå i en järngryta. En annan lika stor gryta lades ovanpå
och alltsammans ställdes å kant. Under grytan med pinnar-
na eldades (kölnades), men hur länge kommer jag inte ihåg.
Så kunde de samla upp eneträsoljan i den andra grytan -
ungefär ett halvt stop. Oljan var mycket skarp och använ-
des som läkemedel- jag tror mot värk i senor och muskler.

Kastrering av grisar.

Förr i tiden skulle alltid "rackaren" kastrera hästar ~~och grisar~~ o.d. för det ansågs ovärdigt och ohederligt att göra det. Grisar, kalvar och lamm brukade de ofta kastrera själva, och det har jag gjort många gånger. Jag kommer ihåg Måns Persson från Grönhult i Horröds sn. när han skurit bort testiklarna, hällde han brännvin och smör i såret, så det skulle läkas, men så tog han av träskon, satte foten på marken och sedan på såret tre gånger å rad, men varför han gjorde så ville han inte tala om.

Kastrerade lamm kallades "bede".

" tjurar (gamla) " "böll" (användes ofta som dragare, då de voro starkare än oxarna.

Yngre tjurkalvar, som kastrerats, stutar, (parades) sedermera ihop som 'batteringar' eller oxar.

Kastrering
av grisar.

"Rackaren".

"Bede"

"Böll".

Rävagille.

Här ha vi än i dag rävagille. Då det är spår-
snö, inringas räven först av en jägare. Därpå bådass vi
karlar upp så många här är i byn, och vi bilda liksom en
ring på vindsidan om räven men lämnar en öppning på mot-
satta sidan, där jägaren placeras. De längst ut gående
karlarna skrika värst, de andra svagare. Räven är ju
mycket listig, så han drar sig åt det hållet, där det är
tyst - men där passar jägaren på och skjuter honom.

Så ska det bjudas på "rävagille", och då dricks
så mycket brännvin, som kan uppdrivas. Även en måltid
bjuds det på, men nu så taga de inte särskilt betalt där-
för som förr, utan jägaren skall blott bjuda på brännvi-
net, sen får han behålla skinnet (som han kan få ända
upp till 100. -kr. för). Förr bestod hela måltiden blott
av spegefläsk, bröd, flott och brännvin, och gubbarna

Rävagille.

Drevjakten.

ble ofta fulla, och då kom där fram, om det var något gammalt groll dememellan, och då sjöng de minnsann rent ut.

Även jag har haft rävagille för några år sedan. En gång då jag kom ut i hönshuset, så satt en räff där och hade tagit alla hönsen. Jag stängde kvickt dörren och slog sedan ihjäl honom. Så ville "ja inte va som en lus" utan ställde till med rävagille för byn, fast de inte varit med om att fånga räven ---men skinnet fick min dotter.

Talesman. (I Björnestad).

I Björnestad var Hågen Sall liasom talesman. Han skulle vara med och tala både vid bröllop och begravingar och andra högtidliga tillfällen. Han höll både välkomsttal och tal mellan varje rätt. osv.
"Nu ä' ni välkomna tillbaka igen o' njuta av Herrens gåvor....." "Nu ska' ni inte gripa maten an som vilda djur, utan....." osv.

En gång då en gammal soldat skulle begravas, var Nils Andersson (en släkting till mig) med. Han hade hört Salls tal så många gånger - ty de voro naboar - så han lyssnade inte precis utan passade i stället på att taga sig en bit lutfisk med sin förkrympta hand, där två fingrar voro alldeles stela och inte kunde rätas. Hågen såg det emellertid och sade genast: "Karl voss te Nils, när du la 'enekläpparna' om fisken, innan dä' ble' läst..."
"Vesst bleck Nils snopen allti'..."

Talesman.

Förning.

En del hade förr tvärpåsar att ha förningen i, men för det mesta hade de en stor bösckorg med en grepe tvärs över. I mitt föräldrahem brukade de vid begravning efter äldre personer och vid bröllop ha stor förning med sig, isynnerhet om det var till nära släktingar. Gillena brukade då vara två dagar.

Förningen bestod av:

1. Stek. Ofta fårstek. Fåren slaktades om efterhösten köttet saltades och röktes, men ett par dagar före gillet blötades det upp.
2. "Lövaabröd". en eller två kakor av siktat korn- eller rågmjöl.
3. Oundvikligt med ett stort fat risgröt (en mark risgryn) med kanel strödd i rutor.
4. Sockerkaka, som bakes på glöden i långa formar med en rosa i botten och fördjupningar i sidorna. Socker och äggvita rördes ihop och pressades genom en nappersstrut i krumelurer.

Skriv endast på denna sida!

Förning.

Trävagnar

Jag minns mycket väl vagnar, som voro helt av trä - möjligen med en liten järnskena undertill på axeln. I hjulringen (hjulvejen) borrades dymlingar av eke, ungefär så stora som tummen. De skulle vara att nöta på s. st för skenar.

Dessa "träajslavöjnar" smordes med grön tjära. Denna brändes visst i gropar, men det har jag aldrig sett.

Smörkärning.

När en person kom in, då man kärnade smör, fick inte kärnan stå under en bjälke, för då blev det inget smör. Goavitta hade makt med det. Personen skulle gå fram och taga i 'törnelen' och rista smöret av sig'.

Smörkärning.

Goavitta.

Belysning. Ljusstöpning.

Ljusstöpning.

På vanligt pannjärn smältes talg och vekar lades i. Då fick man pråsar. Dessa kunde bli hur små som helst och kunde klämmas fast vid väggar eller var som helst.

Förr slaktade de mycket, och då tog man vara på talgen till ljusstöpning. En ljusaform av trä -lagg-kärl - ung. en aln långt, tämligen smalt och ungefär så högt som en stol. Vekarna gjordes av bomullsgarn, vekagarn, Det köptes. Lingarn var odugligt, för det gnistrade. Vatten koktes och slogs i ljusaformen, talg smältes och hälldes ovanpå. Den flöt ovanpå vattnet. På 'spetten' - små fina stekar band flera vekar, som doppades i talgen och så hängdes på en särskild ställning att torka och rinna av. Därtill gick bra att använda ett bord, som man tagit av skivan på. Varje gång vekarna doppades i talgen tilltog ljusen i tjocklek, så man kunde få dem precis efter behag. Tregrenaljus voro vanliga. Då ljusen brändes

hade de en ljusasax, som de klippte av skaren med, så att inte ljusen skulle brinna ojämt och fördärvas.

Så hade de lampor, som såg ut som en 'kageform'. En säveveke gick ut genom en pip på sidan. Det var öppna tranlampor. De sattes på 'lampedallan', som hängde ner från taket och kunde placeras var som helst. Men det var inte gott att lära läxorna vid det ljuset, då dessutom många skulle se vid samma lampa.

Tranlampor

"Brännt spån" användes också mycket, men de fick passas om mycket noga. Spånen skars av 'borketrä' (björk). Det 'barktes' i 'luahålet', så att det lätt skulle gå att spinga sönder - ungefär så breda som ett finger. Spånen torkades sedan i bakugnen.

"Brännt spån"

Spånen brändes på en "kerradon". Det var en trästake, hög som en stol, fastsatt på en platta och överst försedd med en järnklyka, där spånen lades. Ett spann vatten sattes under, där skaren föll ner. En fick alltid passa på och 'skara å' och flytta fram stickan och tända en ny, då den förra brunnit ut. En kan tro

"Kerradon"

då ble rök i stüan, och loftet blev brunbetsat.

Slutligen fingo vi fotogen, men de första lamporna osade förskräckligt, så våra förfäder trodde det var ohälsosamt med osen.

Fotogen.

($\frac{1}{2}$ stop tran kostade 3 daler : 50 öre.

sockret kostade 3 daler marken i min ungdom.

2 skålp. 35 ort : 1 kg. -----1 mark : 1 skålp.

9 mark i pengar : 18 skilling

"en tunna guld": 100 000 daler.)

3639

Kissauun, Långaröds m Fars Sk.

Jon

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

72

Fåren.

Fårklippning

Fårklippning skulle ske i pingels ny och
mickels ne.

På "Gallusdagen" fingo ej fåren gå ute, för då
då fingo de i(g)lar i levrarna.

Fårklippnin

Gallusdagen

Potatis

De to' inte upp och smakade potatis förrän
S:t Larsdan (Larsmösse d.10 aug.) Då' va' skada o' ta'
dom innan. De grävde upp dom med spade. Efter två grävare
gick en plockare. Stånden lades i rader.

Potatisen förvarades i 'pärekestor' med hela
gavlar och ett hål i mitten. I en sådan kista gick för
det mesta ett pund (ett pund pantoffler = 20 skäppor.
ett lispund = $8\frac{1}{2}$ kg.)

Potatis.

Skinnbereidning

Skinnbereidnin

Skinns bereddades mycket hemma. Alun och rågmjöl ströddes i hudarna. Efter en tid skulle de 'räckas' och 'göras te' med 'räckespade'. Så skulle de 'kritas' och slutligen 'svärtas' med bresilja.

Fårskinns användes till 'pälssar' och 'skinnskjolar'. Häshuden var sämst. Den använde de endast till linningar på stövlar o.d. Av gödkalvsskinns gjordes 'vaxläder' till skor o.d., av oxhudarna 'plattläder' till selar m.m. och slutligen 'smorläder'.

Skämt vid slätter

När vi slädde "Lermaan" voro vi 18 slätterkarlar och då vi skulle ha "meattanssupen" skulle var och en rimma till denna:

1. "Ingen rädder här, sa' nämndemans Per"
2. "Ah! Hållt de' på gränsen, sa' Per Svenssen"
3. "Inte blir ja' mutten(ledsen), sa' Munterputten"
4. "Öl i kannan, sa"
5. "Ja' ger de' på tafsens, sa' Gustafssen".
6. "Nu ä'ni stygga, sa' Bengt Bygga"

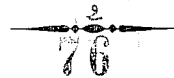
.....

Så 'låste de räckarna' för varandra, som de lagt ifrån sig, medan de slädde. Ärmarna vrängdes på något sätt och en sten lades i. Sen var det omöjligt att utan hjälp få av sig rocken igen, om man försökt få den på.

Slätter.

Rim.

"Låsa rockar
na.

En gång då vi slog "Lermaan", sa Hans Sjöberg:
"Mitt namn ä' Hans liasom "Hans Majestät".....
"Ah nej," sa Jack Mårtensson, "Du ä utå' de 'Hansarna',
som står i tionde budet 'hans oxen eller åsna'...

Slätter.

Anekdot.

3639

Fig.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

77

Vid vävning:

När en väv påbörjades, skulle en besökande lyfta benen högt, så att 'skälet' skulle bli högt. I mitt föräldrahem, säg jag kvingor trä högt.

Vävning.

3639

F. p.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

78

Skagelfall.

Skagelfall

En häst dog, om en väv klipptes ner en frö-
dag. Det kallades 'skagelfall'.

Kyrkovärden Ola Månsson.

F. 1862 i Agusa, Andrarums sn. Där 13 år. Tre år dräng.
Sedan 1898 i Viggarrarum, Önnköping.

Har ensstående gott minne och är utmärkt god traditionsbärare. Kan så gott som alla psalmerna utan-
till och många visor, jämte melodier. Behöver blott en
gång ha hört något eller sett, så minns han det. Han är
glad och pigg och full av humor, vid sådan om verkligt
allvar. Första gången jag kom dit, var han hos sin son,
som sköter garden. De voro upp på torvmossen i "Sibirien"
som de kallade den: oländig terräng och dålig väg dit.
Tyvärr kunde jag inte åka dit, då jag gärna skulle velat
ta ett kort av dem, då de stackade torven. Om en stund
kom de cyklande hem allesammans, svettiga och smörjiga.
Så snart han sköljt av sig det värsta, var han i full
gång med att berätta om sina upplevelser. Bl.a. berättade
han på ett drastiskt sätt en "följetong", som han uttryck-
te sig, om hur han blev utsedd att fara till Uppsala och
där hämta en däre, som skulle tillbaka till hemsocknen
och hans många upplevelser under denna resa både i
Stockholm och f.ö. på flera platser. Detta och mycket
mera talade om, under det vi ute i trädgården sutto och

drucko kaffe.

Då vi slutat, skulle han ha två smägrisar med sig hem till sitt "undantag". Ola Månsson satt själv uppe på vagnen, på lådan, där han skulle ha grisarna. Där satt han och sjöng "Lantmannens visa" strålande glad och gestikulerande, en i mitt tycke utmärkt typ för en verklig odalbonde, en man som hade mycket gammalmodigt över sig både i tal och uttryckssätt men som dock mycket varket följer med sin tid med dess olika fenomen och förändringar. Ja, han förenar på ett utmärkt sätt gangen tid och nutid.

Sonen går också i faderns fotspår. Med verklig beräkning och mycket arbete söker han - med faderns bistånd - förbättra jorden och har vid sidan kommunala uppdrag. Allt bokföres, alla utgifter och inkomster, varje åkers skörd, vilket arbete som är nerlagt på densamma o.s.v. Naturligtvis går det inte utan en och annan 'kollision' men gångna och nya arbetsmetoder o. d. men de nya tar dock överhand.